

B. CHROPOVSKÝ
Archeologický ústav SAV, Nitra

NÁLEZY KERAMIKY PRAŽSKÉHO TYPU V NITRE

Napriek tomu, že v poslednom období výskumu staroslovanskej Nitry sa venuje značná pozornosť, nie sme dosiaľ dostatočne informovaní o prvopočiatoch slovanského osídlenia Nitry a jej ďalšieho vývoja v predveľkomoravskom období. Isté svetlo však vnášajú do tejto problematiky dve náleziská (Martinský vrch a Párovce), kde sa pri systematickom výskume zistili aj prvé objekty s keramikou pražského typu. Žiaľ, ide iba o viacmenej ojedinelé nálezy, avšak napriek tomu, ako samotnou existenciou, tak aj typologicky sa zaraďujú medzi dôležité pamiatky i objekty.

Pri zisťovacom výskume na podhradí slovanského hradiska na Martinskom vrchu, rozprestierajúcom sa na severozápadnom úpätí vrchu Zobor, tesne nad inundáciou rieky Nitry¹ sa v sonde I/60 v hĺbke 25–30 cm našli črepy malej hrncovitej nádoby. Je to nízka baňatá nádobka, formovaná vo voľnej ruke, vyhotovená z plavenej hlíny, premiešanej pieskom. Dno je mierne dovnútra vsadené, vlepované, po okraji má lištu. Povrch je nerovný, farby šedohnedej. Maximálna baňatosť je v hornej časti, okraj bol mierne vyhnutý. Pod okrajom na pleciach nádoby je hlbšie rytá, nepravidelná, veľmi nízka vlnovka. V 8,3 cm, max. baň. 12,4 cm, priemer dna 7 cm. — *Tab. XIX:2.*

Pri rozširovaní športového ihriska v severovýchodnom okraji areálu hradiska okrem veľkomoravských objektov prišlo sa na časť rozrušenej menšej chaty, (obj. 16 K1), ktorá mala pôvodne nepravidelný štvorcový tvar o rozmeroch ca 400 cm. Zachovala sa len polovica objektu, po celom priestore ktorého boli rozhádzané kamene pôvodne pravdepodobne z pece. Pod kameňmi bola silne vypálená zem. Medzi kameňmi stála vyššia hrncovitá nádoba a ďalšie črepy keramiky pražského typu. V objekte sa nachádzali aj zvyšky železnej trosky, podľa čoho možno usudzovať, že išlo o objekt súvisiaci so spracovávaním železa.

Vyššia hrubostenná nádoba nepravidelného tvaru, formovaná vo voľnej ruke. Vyhotovená z hlíny premiešanej pieskom, povrch nerovný, čiastočne hľadený,

¹ *Chropovský B., The Situation of Nitra in the Light of Archeological Finds, Historica VIII, 13.*

farby hnedej s čiernymi ťlakmi, nezdobený. Ústie je zaoblené, mierne vyhnuté. Na hrdle oproti sebe sú dva a dva otvory. V 21,5—24 cm, max. baň. 19 cm, priemer dna 10 cm. — *Tab. XIX:1.*

Pätnásť hrubostenných črepov z rozličných častí nádoby.

Pri výstavbe obytných domov v časti Párovece, v bezprostrednej blízkosti kostolíka sv. Štefana sa zistil ďalší objekt s keramikou pražského typu. Pod ranoštedrovekou pecou v hĺbke 300 cm, pod hrubou vrstvou planírky bola zistená zásobnicová jama hruškovitého tvaru, 180 cm hlboká, šírka hrdla 90 cm, maximálna výduť 140 cm a šírka dna 50 cm. Vo výplni jamy, ktorú tvorila tmavo hnedá hlina, sa našli črepy z nádob pražského typu (tab. XX) a železný kosák.

Črep z väčšej hrncovitej tenkostennej nádoby, formovanej vo voľnej ruke, vyrobenej z plavenej hlíny premiešanej pieskom. Povrch je nerovný, drsný, farby šedočiernej, zdobený. V hornej časti nádoba bola zdobená rytým a kolkovaným ornamentom. Kolkovaný ornament má krížovitý tvar, pozostávajúci zo štyroch trojuholníčkov. Medzi dvomi úzkymi pásikmi vodorovných rýh je nepravidelná viacnásobná vlnovka. — *Tab. XX:7.*

Dva črepy z menšej baňatej nádoby, formovanej vo voľnej ruke, vyhotovenej z plavenej hlíny premiešanej pieskom. Pomerné krátke hrdlo, okraj rovno zrezaný, mierne kónicky von vyhnutý. Povrch nerovný, drsný, farby hnedej, na lome čiernej.

Okrajové črepy z vyššieho hrubostenného štíhlejšieho hrnca, formovaného vo voľnej ruke, vyhotoveného z plavenej hlíny s malým obsahom drobného piesku. Povrch nerovný, farby šedočiernej a hnedej.

Menší okrajový črep vyhotovený z hlíny premiešanej pieskom, farby čiernej. Okraj je slabo von vyhnutý.

Črep z tela nádoby, formovanej v ruke, z hlíny premiešanej väčšími zrnkami piesku, na povrchu farby hnedej, z vnútra šedohnedej.

Železný kosák.

Materiál získaný výskumom je síce viac-menej zlomkovitý, avšak po predchádzajúcom zistení keramiky pražského typu² nielenže dokresluje celkovú situáciu, ale aspoň čiastočne umožňuje robiť aj istú analýzu. Z doteraz získaného materiálu možno vyčleniť dva typy keramiky. Jeden tvorí typická keramika pražského typu, analógie ktorej môžeme hľadať nielen na území Slovenska³ ale aj v širšej oblasti,⁴ a druhý reprezentujú nálezy, ktorých pôvod môžeme hľadať v staršom domácom podloží. Ide tu predovšetkým o nádobku zo sondy I/60 (tab. XIX:2), ktorá ako formou, tak aj technikou výroby ukazuje na prí-

² Barta J., Pohrebište zo staršej doby hradištnej v Dolných Krškanoch pri Nitre, AR V, 1953, 168.

³ Bieliková D., Nové včasnოსlovanské nálezy z juhozápadného Slovenska, SIA X, 1962, 130—136.

⁴ Borkovský I., Staroslovanská keramika ve střední Evropě, Praha 1940; Poulik J., Jižní Morava země dávných Slovanů, Brno 1948—1950, 32—42; Krüger B., Dessau—Mosigkau, ein frühslawischer Siedlungsplatz im mittleren Elbegebiet, Berlin 1967, 61, obr. 38; Rusanova P. I., Keramika rannoslavjanskich poselenij Zitomirščiny, AR XX, 1968, 579; Buran D. V., Nekotorye itogi izučeniija rannoslavjanskich drevnostej verchnego Podnestrovja i zapadnoj Volyni, AR XX, 1968, 587.

buznosť s neskororímskym podložím a môžeme ju považovať skôr za produkt prostredia sťahovania národov.⁵ Na staršie domáce tradície poukazuje aj väčší črep zdobený kolkom v podobe kríža. Kolkovanie je typickým výzdobným motívom uplatňujúcim sa na keramike mladorímskej⁶ ale predovšetkým z obdobia sťahovania národov,⁷ langobardskej zvlášť,⁸ ba ojedinele sa vyskytuje i na keramike pražského typu.⁹ Kombinácia tejto výzdoby s vlnovkou, ktorá má tzv. rímsky charakter, vyššie uvedenú domnienku len potvrdzuje. Pravda tu ide nepochybne o napodobňovanie, pričom technika zhotovenia keramiky má už charakter nového etnika.¹⁰ Na základe tohto materiálu bolo by iste odvážne i predčasné robiť širšie závery ako chronologické tak aj spoločenské, predsa však možno dedukovať, že keramika najdená v Nitre radí sa do najstaršieho horizontu keramiky pražského typu a že hoci ide i nepočetný materiál predsa aspoň z časti je dokladom o existencii najstaršieho slovanského obyvateľstva na územi Nitre, ktoré nepochybne okrem svojho vlastného prejavu materiálnej kultúry preberalo aj nové podnety z okolia a predovšetkým zo starých rímskych dielní.¹¹

Udržovanie tohto výzdobného prvku v ďalšom vývoji u nás je veľmi ťažko sledovať. Ojedinelý doklad pochádza zo slovanskoavarského pohrebiska v Želovciach,¹² kde sa našla nádoba zo 7. storočia zdobená kolkovou výzdobou. Viacero analógií možno hľadať na západ od nášho územia, kde sa udržuje tento spôsob výzdoby aj v nasledujúcich storočiach¹³ zvlášť pri keramike merovejskej.

НАХОДКИ КЕРАМИКИ ПРАЖСКОГО ТИПА В НИТРЕ

При изучении славянского заселения Нитры, а именно великоморавского городища на Мартявском холме, исследовалась часть жилища с керамикой пражского типа; при ориентировочных раскопках в посаде была рассмотрена посуда, отличающаяся чертами эпохи переселения народов.

При спасательных раскопках в одном из районов г. Паровце была обнаружена яма для хранения запасов, где были найдены осколки керамики пражского типа и железный серп.

⁵ Svoboda B., Čechy v době stěhování národů, Praha 1965, tab. CLX:4; Bialeková D., Nové včasnorslovanské nálezy z juhozápadného Slovenska, 132.

⁶ Pravda v niektorých iných obmenách, pozri Pástor J., Sídlikový výskum v Blažiciach, SZ AU SAV VI, 1961, 83–122.

⁷ Svoboda B., Čechy v době stěhování národů, tab. LXXXI:3,7; Schmidt B., Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteldeutschland, Halle 1964, tab. 11:c.

⁸ Werner J., Die Langobarden in Pannonien, Beiträge zur Kenntnis der langobardischen Bodenfunde vor 568, München 1962, tab. 19.

⁹ Borkovský I., Staroslovanská keramika, tab. III:3; Pleinerová I., Germanische und slawische Komponenten in der altslawischen Siedlung Březno bei Louny, Germania 43, 1965, 131, obr. 11:3.

¹⁰ Točík A., Nové nálezy z doby sťahovania národov na juhozápadnom Slovensku, SZ AU SAV 9, 1962, 209.

¹¹ Kolník T., Popolnicové pohrebisko z mladšej doby rímskej a počiatku sťahovania národov v Očkove, pri Piešťanoch, SIA IV, 1956, 279; Svoboda B., K problémom doby sťahování národů v Čechách, PA LIII, 1962, 192; Svoboda B., Několik poznámek k nové knize Joachima Wernera, Die Langobarden in Pannonien, Beiträge zur Kenntnis der langobardischen Bodenfunde vor 568, PA LIV, 1963, 156.

¹² Výskum dr. Z. Čilinská CSc., ktorej ďakujem za upozornenie.

¹³ Pozri Hübener W., Absatzgebiete frühgeschichtlicher Töpfereien in der Zone nördlich der Alpen I, II, Bonn 1969.

Находки из Нитры можно на основании многочисленных аналогий включить в ряд древнейших проявлений материальной культуры древних славян, о чем свидетельствует не только структура и характер керамики, а также украшения, в особенности применение колышка, что свидетельствует о родстве с позднеимским наследием и влияниями эпохи переселения народов. Находки доказывают существование древнейшего славянского заселения территории Нитры, представители которого кроме собственных проявлений в сфере материальной культуры, заимствовали также новые импульсы извне, а прежде всего из древних римских мастерских.

DIE KERAMIKFUNDE DES PRAGER TYPUS IN NITRA

Bei Grabungen hinsichtlich der Erforschung der slawischen Besiedlung Nitras auf dem großmährischen Burgwall des Martinsberges (Martinský vrch) wurde ein Hüttenabschnitt mit Keramik des Prager Typus untersucht und bei einer Probegrabung in der Vorburg stieß man auf ein Gefäß, das völkerwanderungszeitliche Elemente aufwies.

Bei einer Rettungsgrabung im Stadtteil Párovece wurde eine Vorratsgrube freigelegt, die Scherben vom Prager Typus und eine Sichel enthielt.

Die Funde aus Nitra können an Hand zahlreicher Analogien zu den ältesten Äußerungen der materiellen Kultur der Altslawen gereiht werden, wofür nicht nur Struktur und Charakter der Keramik sprechen, sondern auch die Verzierung, vor allem die Anwendung des Stempels, was auf Verwandtschaft mit der spätrömischen Unterlage und dem völkerwanderungszeitlichen Milieu deutet. Die Funde sind ein Beleg für die Existenz von ältester slawischer Bevölkerung in der Gemarkung von Nitra, die zweifellos außer ihrer eigenen Äußerung der materiellen Kultur auch neue Impulse aus der Umgebung und vor allem aus den alten römischen Werkstätten aufgenommen hatte.